

ELŐHANG

Hódolat a gurunak, Mañjughośának!

Leborulok a Śākyák fejedelme előtt,
Kinek testét tíz millió tökéletes erény formálta,
Szavai megszámlálhatatlan lény reményeit váltják valóra,
Tudata minden megismerhetőt kristálytiszván átlát.

Leborulok Ajita [Maitreya] és Mañjughośa,
Az egyedülálló tanító [a Buddha] legkiválóbb fiai előtt,
Kik a buddhák küldetését magukra vállalva
Számptalan világba kiáradva munkálkodnak.

Leborulok Nāgārjuna és Asaṅga,
A mindhárom birodalomban ismert és tisztelt kiválóságok,
Jambudvīpa¹ ékességei előtt, kik magyarázataikkal
A Győzedelmesek Anyja² rejtett értelmének mélyére hatoltak.

Leborulok Dipaṃkara [Atīśa] előtt,
Ki a két nagy előd örökségét,
A mélységes nézet és a hatalmas cselekedet ösvényeit
Hibátlanul és mindenre kiterjedően a lényegére tömörítette.

Leborulok világosságot teremtő szellemi vezetőim,
A számtalan szentiratot megláttató szemek,
A szerencsés megszabadulás felé haladás kikötői előtt,
Kik szeretetükkel a felébresztés ügyes módszereit alkalmazták.

Manapság, a jóga törekvői alig tanulnak [hiteles szövegeket],
A sokat tanulók pedig a gyakorlásban járatlanok,
A szentiratokat a maguk módján értelmezik,
Jelentéseik között nem tudnak különbséget tenni.

2 A megvilágosodáshoz vezető fokozatos ösvény részletes kifejtése

Látván, hogy nélkülözik a bölcslet megörvendezettő ösvényt,
A magasrendű teljes magyarázatokat, a tanítás kulcsát, [2]
Késztetést éreztem, hogy elmagyarázzam
A nagy alapítók ösvényét.

A szerencsések, akiket megátalkodottságuk sötétsége nem borított el,
Akik még képesek megkülönböztetni a jót a rossztól,
Akik vágyakoznak arra, hogy e szabadsággal megáldott kiváló élet
lényegét megvalósítsák,
Hallgassák egyhegyű figyelemmel. [3]

A tanítás, amit elmagyarázok a következő: hogyan juthatnak el a szerencsés lények a megvilágosodáshoz vezető ösvény fokozatain át a buddhaságig. Ez a tanítás magába foglalja (1) a Győzedelmes tanításainak összes lényeges pontját, (2) az ösvényeket, amelyeket a nagy alapítók, Nāgārjuna és Asaṅga dolgoztak ki, (3) a módszert, amely a magasrendű lények haladását biztosítja a mindentudás szintjéig, és (4) a háromféle személy által gyakorlandó valamennyi szintet.

Úgy mondják, a dicső Nālanda (Nā-lendra) tudósai a tanítást a három tisztaság – a mester szavainak tisztasága, a tanítvány tudatának tisztasága és az elmagyarázandó tanítás tisztasága – alkalmazásával magyarázták. A későbbi időben, amikor a tanítást Vikramalaśīla (Bri-kā-ma-la-shī-la)³ terjesztette, fontosnak tartották, hogy a tanítás ismerői a képzést három témakörrel indítsák: a tanítás szerzőjének nagyszerűségével, a tanítás nagyszerűségével, és azzal, ahogyan ezt a tanítást elmagyarázni és meghallgatni kell. E két neves módszer közül én itt az utóbbit követem.

A megvilágosodáshoz vezető ösvény fokozatainak bemutatása négy részben történik:⁴

1. A tanítást megalkotó nagyszerűségének bemutatása abból a célból, hogy bizonyítást nyerjen a tanítás fennkölt eredete (1. fejezet)
2. A tanítás nagyszerűségének bemutatása az útmutatások iránti tisztelet felkeltése céljából (2. fejezet)
3. Hogyan kell meghallgatni és elmagyarázni a tanításokat (3. fejezet)
4. Hogyan vezetnek a tanítványokat a tényleges útmutatások (4. és további fejezetek)

JEGYZETEK

Köszönöm Végh Józsefnek, hogy az Előhang fordítását átnézte. Észrevételeit és kiegészítéseit a szöveg véglegesítésekor figyelembe vettem.

1. A buddhista kozmológiában *Jambudvīpa* a Meru hegy – a világ közepén emelkedő hegység – körül elterülő négy kontinens közül a déli. Ez az a földrész, ahol az emberek a legjobb belső és külső feltételekkel rendelkeznek a vallás gyakorlásához.
2. A „Győzedelmes Anyja” a *Prajñāpāramitā-sūtrák* (*Bölcsesség tökéletessége sūtrák*). A bölcsesség minden győzedelmes (azaz buddha) anyja, abban az értelemben, hogy az ürességet ismerő bölcsesség kifejlesztésével végső fokon elérhető a buddhaság.
3. A-kya: 92.5-93.3 szerint a szöveget „*Vrikāmaśīlā*”-ról javították át. A-kya e név kiejtésével foglalkozó értekezésében megállapítja, hogy bár Congkhapa régi és új kiadásában *Vrikamalaśīla* található, a helyes leírás *Vikramalaśīla*.
4. Ez a vázlat a tibeti szöveg része. A fordítók minden fejezethez a fejezet elején szövegvázlatot csatoltak, az utána következő címsorok ezt ismétlik. Amikor a szövegvázlat későbbi fejezetekre utal, azt a fordítók jelzik. Ugyanez vonatkozik az olyan témakörökre is, amelyek a következő két kötetben jelennek meg.

ATĪŚĀ

- I. A tanítást megalkotó nagyszerűségének bemutatása abból a célból, hogy bizonyítást nyerjen a tanítás nemes eredete
 - A. Hogyan született újjá előkelő családban
 - B. Erre alapozva hogyan tett szert kiváló képességekre
 - 1. Ahogyan számos szöveg tanulmányozásával szert tett a szentiratok ismeretére
 - 2. Ahogyan a helyes gyakorlással szert tett a tapasztalati tudásra
 - a. Hogyan tett szert Atīśa az erkölcsi képzettségére
 - 1) Hogyan őrizte Atīśa az egyéni megszabadulás magasrendű fogadalmát
 - 2) Hogyan őrizte Atīśa a bódhiszattva fogadalmat
 - 3) Hogyan őrizte Atīśa a vajrayāna fogadalmat
 - b. Hogyan tett szert Atīśa az összpontosításra
 - 1) A sūtra és a tantra azonosságai az összpontosítás gyakorlásában
 - 2) Különbségek az összpontosítás gyakorlásában
 - c. Miként vált Atīśa gyakorlottá a bölcsességben
 - 1) A bölcsesség általános gyakorlása
 - 2) A bölcsesség sajátos gyakorlása
 - C. E kiváló képességek birtokában hogyan mozdította elő Atīśa a tanításokat
 - 1. Mit tett Indiában
 - 2. Mit tett Tibetben

I. A tanítást megalkotó nagyszerűségének bemutatása abból a célból, hogy bizonyítást nyerjen a tanítás nemes eredete

Általános értelemben ezek az útmutatások a tiszteletreméltó Maitreya *A tiszta tudás ékessége (Abhisamayālaṅkāra)*⁵ művében foglaltaknak felelnek meg. [4] E munka tényleges alapszövege *A megvilágosodáshoz vezető ösvényt megvilágító lámpás (Bodhi-patha-pradīpa)*, ezért *A megvilágosodáshoz vezető ösvényt megvilágító lámpás* szerzője [Atīśa] ennek (a munkának) is szerzője.⁶

A másik név, amelyen a nagy mester, Dīpaṃkaraśrījñāna széles körben ismertté vált: a dicsőséges Atīśa.

A. Hogyan született újjá előkelő családban

A nagyszerű fordító, Nág-cho (Nag-tsho), a *Nyolcvan magasztaló versben* (*bsTod pa brgyad cu pa*) ezt mondja:⁷

Kelet káprázatos földjén, Za-horban [Bengáliában],
Nagyszerű város áll: Vikramanipūra.
Közepén királyi palota magasodik.
A palota hatalmas,
Neve „Arany Lobogó”.
Kincse, hatalma, szerencséje
Kína keleti urához⁸ fogható.

Ennek az országnak uralkodója Kalyanaśri,
Királynője Śrīprabhā,
Fiaik pedig: Padmagarbha,
Candragarbha és Śrīgarbha.
Padmagarbha hercegnek öt felesége és kilenc fia van.

Legidősebb fiát, Puṇyaśrīt
Ez idő tájt nagy tanítóként,
Dha-na-shrī⁹ néven ismerik.
A legifjabb, Śrīgarbha,
Viryācandra a szerzetes.
A közepső, Candragarbha
A tiszteletre méltó gurunk [Atīśa].

B. Erre alapozva hogyan tett szert kiváló képességekre

Annak, ahogyan szert tett kiváló képességekre, két része van:

1. Ahogyan számos szöveg tanulmányozásával szert tett a szentiratok ismeretére
2. Ahogyan a helyes gyakorlással szert tett a tapasztalati tudásra

1. Ahogyan számos szöveg tanulmányozásával szert tett a szentiratok ismeretére

Nág-cho (Nag-tsho) *Nyolcvan magasztaló verse* ezt mondja:¹⁰

Huszonegy éves korára
Hatvannégy művészet,¹¹
A kézművesség minden válfaja,
A szanszkrit nyelv
És a logika mesterévé vált.

E szerint huszonegy éves korában már érett tudós, túl van a buddhisták és a nem buddhisták számára közös témakörök megismerésén, a

négy tudomány – a nyelvtan, a logika, a kézművesség és a gyógyászat – elsajátításán.¹² [5] A nagy Dro-lung-pa (Gro-lung-pa) megemlíti, hogy Atīśa tizenöt éves korában, miután meghallgatta Dharmakīrti művét, *Az érvelés cseppjeit (Nyāya-bindu-prakarana)*, vitába szállt egy ismert, nem buddhista tudóssal, akit legyőzött, így hírneve mindenhová eljutott.

Aztán teljes beavatásban részesült Rāhulagupta gurutól, a Fekete hegység templomának¹³ elmélkedés mesterétől, akinek látomásában a dicsőséges Hevajra megjelent, és akinek Vajradākinī jövendölt. Ekkor kapta a titkos Jñānaguhyavajra nevet. Vajrayāna képzése során tizenkilenc éves koráig számos gurutól részesült meghatalmazásban, s valamennyi tantrikus szövegben és útmutatásban jártasságra tett szert. Amikor feltámadt benne a gondolat, hogy „Egyedül én vagyok otthonos a Mantra járműben”,¹⁴ büszkeségére álmában *dākinik*¹⁵ figyelmeztették, felmutatván neki a mantra ösvény általa még nem látott sok-sok kötetét.

Majd mind személyesen, mind álmában megjelent gurui és választott istenségei biztatták, hogy legyen szerzetes, mondván ha így tesz, az hatalmas haszonnal jár a tanítás és a lények sokasága számára. Ösztönzésükre szerzetesnek állt; felavatását végző rendfőnöke elérte az Előkészület ösvényét¹⁶, azaz megvalósította a meditatív összpontosítást, a valóságon egy szempontból történő elmélyedést. Ez a rendfőnök egy idős *mahāsaṃghika* volt, a fegyelmi szabályzat átadási vonalának fenntartója, akit Śīlarkaṣitának hívtak. Ahogyan Nág-cho a *Nyolcvan magasztaló versben* mondja: „Rendfőnököd mindenki úgy ismerte, mint aki megvalósította az Előkészület ösvényét.”¹⁷ Ezt követően Atīśa a Śri Dīpamkarajñāna nevet kapta.

Harmincegy éves koráig Atīśa a buddhista filozófia magasabb és alacsonyabb szintjeit taglaló szentiratokat tanulmányozta. Tizenkét éven át O-tan-ta-pū-riban¹⁸ Dharmarakaṣita guru *Kiterjedt részletes magyarázatát (Mahā-vibhāṣā)*¹⁹ hallgatta. Alaposan kiképezte magát a négy legfontosabb iskola²⁰ szövegeiben, megismerte a különböző irányzatokat és a kolostori rendszabályok elsajátítandó és elkerülendő viselkedéseinek még oly apró részletei sem kerültek el a figyelmét, mint például az étel adományozása és elfogadása. [6]

Így tehát a saját és más iskolák óceányi értekezéseit áttanulmányozva hibátlanul megismerte a szentiratok tanításának valamennyi fontos témakörét.

2. Ahogyan a helyes gyakorlással szert tett a tapasztalati tudásra

Általánosságban mondvá, a szentiratok három értékes gyűjteménye²¹ a Győzedelmes valamennyi szentiratokba foglalt tanítását tartalmazza. A három becses képzésnek ezért a tanítások megvalósítását is tar-

talmaznia kell.²² Ezt figyelembe véve, a szentiratok és azok magyarázatai szüntelenül magasztalják az erkölcsi fegyelem képzését, mint az összes kiváló képesség, így az összpontosítás- és a bölcsesség képzés megalapozóját. Elsőként tehát az erkölcsi fegyelem képzésével összefüggésben létrejövő kiváló képességeket kell megismerni.

a. Hogyan tett szert Atīśa az erkölcsi képzettségére²³

Atīśa erkölcsi képzésének elmagyarázása három szempont alapján történik:

1. Az egyéni megszabadulás magasrendű fogadalma
2. A bódhiszattva fogadalom
3. A *vajrayāna* fogadalom

1) Hogyan őrizte Atīśa az egyéni megszabadulás magasrendű fogadalmát

Nág-cho a *Nyolcvan versben* ezt mondja:²⁴

Leborulok a fegyelmi szabályok tekintélyes védelmezője,
A szerzetesek legkiválóbbika, a tiszta cselekedetek dicsőségét kiérdemlő előtt.

Te, ki beléptél a *śrāvaka* diadalszekerébe,²⁵

Úgy óvod az erkölcsi fegyelmet, mint jak a farkát.

A jak ragaszkodik a farkán lévő szórhöz, és amikor annak egy szála beakad valahová, az életét kockáztatva igyekszik megmenteni, nem törődve azzal, hogy egy vadász eközben megölheti. Hasonlóképpen Atīśa, miután teljes körű szerzetesi fogadalmat tett, valamennyi kisebb alapvető előírásra az élete árán is vigyázott, nem beszélve a jelentősebb alapvető előírásokról. Ezért, ahogyan Nág-cho a *Nyolcvan versben* megállapítja, tekintély volt, aki méltó módon védelmezte a fegyelmi szabályzatot.

2) Hogyan őrizte Atīśa a bódhiszattva fogadalmat

Nág-cho *Nyolcvan versében* ez áll:²⁶

Beléptél a Tökéletes járműbe,

S szívből jövő igaz elhatározásra jutottál, hogy

Megvilágosodásra törekvő szándékod miatt nem hagyhatod cserben az élőlényeket.

Ó bölcs együttérző, leborulok előtted.

Eszerint a szeretetből és együttérzésből fakadó, megvilágosodásra törekvő szándékot kibontakoztató tanításokat gyakorolta. Különösen Szer-ling-pa (gSer-ling-pa)²⁷ irányítása mellett képezte magát hosszú időn át a tiszteletre méltó Maitreyától és Mañjughosától Asaṅgán és Śāntideván át hagyományozott magasrendű tanításokban. [7]

Ahogy Nág-cho mondja a *Nyolcvan versben*:²⁸

Az ember, ki nem törődött saját érdekeivel,
S mások érdekeinek terhét hordozta, az én gurum [Atíša].

Szívében feléledt a megvilágosodásra irányuló, másokat önmagánál nagyobb becsben tartó önzetlen szándék. E vágyakozásának ereje elkötelezte a megvilágosodásra törekvő tudattal. Aztán ígéretéhez hűen megtanulta a gyakorlatokat, a bódhiszattva cselekedetek tengernyi áradatában képezte magát, s e kiváló cselekedeteket gyakorolva soha nem szegte meg a győzedelmesek gyermekei számára előírt szabályokat.²⁹

3) Hogyan őrizte Atíša a vajrayāna fogadalmat

Nág-cho *Nyolcvan verse* szerint:³⁰

Belépven a vajrayāna kapuján,
Istenségként láttad magad, s tudatod *vajra* tudattá vált.³¹
Ó elmélyedés ura, Avadhūtipa,³²
Ki elkötelezted magad a titkos életvitellel, leborulok előtted.

Nág-cho általánosságban dicséri Atíšát; a jógik vezetőjének nevezi, mivel megvalósította a felépítési fokozat összpontosítását, saját testének istenségként szemlélését, valamint a beteljesítési fokozat összpontosítását, tudatának *vajra* állapotát. Arra vonatkozóan pedig, hogy fogadalmait gondosan megőrizte és nem hágtá át a tantrikus előírásokat, a *Nyolcvan vers* ezt mondja:³³

Tudatos jelenléted és éberséged megakadályozta,
Hogy tisztátalan gondolataid támadjanak.
Megtévesztést és nagyravágyást nélkülöző lelkiismeretességeddel
és elővigyázatossággal elérted, hogy
Hibák nem szennyeztek be.

Atíša bátorsága tehát nem csak abban mutatkozott meg, hogy ígéretet tett: gyakorolni fogja a három fogadalom erkölcsi előírásait³⁴, hanem ígéretének megtartásában is, azáltal, hogy a szabályok követésével megőrizte az erkölcsi előírásokat. Ha enyhe vétséget követett el, megszégését a megfelelő szertartással azonnal megtisztította és helyreállította fogadalmát. Ez az élettörténet megőrvendezteti mindazokat a tanult embereket, akik megértették a szentiratok lényegét. Kövessétek az ilyen kiváló lényeket. [8]

b. Hogyan tett szert Atíša az összpontosításra

1) A sūtra és a tantra azonosságai az összpontosítás gyakorlásában

Tudata a meditatív nyugalom révén szolgálatkészsévé vált.

2) Különbségek az összpontosítás gyakorlásában

A magas szintű életvitel cselekedeteit³⁵ hat- vagy három éven át gyakorolva a sziklaszilárd felépítési fokozatig jutott el. Ekkortájt Ođđiyánában meghallotta a *đākinīk* titkos tantrikus énekét, és azt emlékezetébe véste.

c. Miként vált Atísa gyakorlotta a bölcsességben

1) A bölcsesség általános gyakorlása

Megvalósította a meditatív nyugalmat és éleslátást egyesítő összpontosított éleslátást.

2) A bölcsesség sajátos gyakorlása

Megvalósította a beteljesítési fokozat összpontosítását. A *Nyolcvan vers*-ben ez áll:

Nem kétséges, hogy elérted
A Mantra jármű Előkészület ösvényét.

C. E kiváló képességek birtokában hogyan mozdította elő Atísa a tanításokat

1. Mít tett Indiában

A dicső Bodh-gayāban, a fenséges megvilágosodás palotájában háromszor védte meg a buddhista tanítást nem buddhista filozófusok ártalmas magyarázataival szemben. Ami pedig saját magasabb- és alsóbb buddhista iskoláinkat illeti, előmozdította a tudatlansággal, hibás elképzelésekkel és kételkedésekkel lerontott tanítások megtisztítását. Ezért valamennyi iskola fenntartás nélkül koronaékszerként tekint rá. A *Nyolcvan vers* ezt mondja:³⁶

A nagy megvilágosodás palotájában,
Midőn mindenki egybegyűlt,
Hangod, mint oroszlán üvöltése,
A saját és más iskolák
Gyenge műveivel érvelőket
Megháttrálásra készítette.

Másutt pedig:³⁷

Otantapūriban
Kétszázötven szerzetes gyűlt össze,
Vikramalaśilában
Közel száz.
Mind a négy alapvető iskola³⁸ megjelent.
Egyetlen iskola felé sem kötelezted el magad,
Mégis a Tanítómester négy követőjének³⁹
Koronaékszere lettél
Magadha földjének

Minden szegletében. [9]
 Mivel a tizennyolc irányzat általános tanításaihoz
 Tartottad magad [s nem voltál részrehajló],
 Mindenki tőled kapta a tanításokat.

2. Mít tett Tibetben

A királyi szerzetes nagybácsi és unokaöccs⁴⁰ egymást követően két fordítót küldött Indiába: Gyá-cön-szenget (brGya-brtson-seng)⁴¹ és Nág-cho Chül-thrim-gyel-vát (Nag-tsho-tshul-khrims-rgyal-ba). Mivel kitarotán újra és újra hívták, Csáng-cshup-ö (Byang-chub-'od) uralkodásának idején Atiša felső Ngá-riba (mNga'-ris) érkezett.

Fogadásakor vendéglátói a buddhista tanítás megtisztítására kértek. E felkérésnek számos cselekedetével tett eleget, egyebek mellett a tanítás előmozdítására megalkotta *A megvilágosodáshoz vezető ösvényt megvilágító lámpást*, egy olyan művet, amely rendszerbe foglalja a gyakorlás szintjeit, és a sūtra és a mantra diadalszekerek valamennyi lényeges pontjára kitér. Ngá-riban három, Nye-thángban (sNye-thang) kilenc, Ü (dBus) és Cáng (gTsang) más helyein további három évet töltött. E helyeken a sūtra és a mantra diadalszekerek szent szövegeinek magyarázatát tanította a szerencsés tanítványoknak.⁴² Ezzel visszaállította az elveszett buddhista gyakorlatokat, új életre keltette az alig fennmaradtakat, és megszüntette a hibás nézeteken alapuló hamisítást. A becses tanításokat így megtisztította a szennyeződésektől.

Általánosságban mondva, a Hó Országában [Tibetben] a buddhizmus gyakorlatait a tanítás elterjesztésének korai időszakában a dicső Śāntarakṣita és Padmasambhava honosította meg. Ha-shang (Hva-shang) kínai apát azonban a tanítás hanyatlását okozta. Nem értette az üresség lényegét, és lebecsülve a módszertényezőt, elutasította a tudat bármilyen tevékenységét, az erényeket is beleértve. Kamalaśīla, a kimagasló mester, miután kellőképp megcáfolta Ha-shangot, megalapozta a Győzedelmes szándékát. Az ő jótéteménye tehát hatalmas volt.

Tibetben, a tanítás későbbi terjesztésekor voltak, akik magukat tudósoknak és jógiknak képzelve a tantrák jelentését hamisan magyarázták. Ezzel súlyosan megrongálták a tanítások talapzatát, az erkölcsi fegyelem megőrzését. A kiváló lény [Atiša] megcáfolta őket. Hibás elképzeléseiket felszámolta és újra életre keltette a tökéletes tanítást. [10] Jótéteménye így mindenkihez eljutott a Hó Országában.

Tovább menve, egy írásmű szerzőjének, aki a Bölcs útmutatásait kívánja megvilágítani, három kimagasló minősítéssel kell rendelkeznie: (1) mesterfokon kell elsajátítania az ismeretek öt témakörét;⁴³

(2) birtokában kell legyenek a tökéletes Buddhától származó, kiváló személyek töretlen láncolatán keresztül átadott útmutatások, melyek segítségével a buddhista ismeretek lényege gyakorolható; (3) az írásmű megalkotásához részesülnie kell az általa választott istenség látomásszerű meghatalmazásában. Ha valaki e három minősítés közül valamelyikkel rendelkezik, létrehozhat írásművet; a tökéletes azonban az, ha mindhármat magáénak vallja. Ez a kiváló mester mindhárommal rendelkezett, az alábbiak szerint:

1. Arra vonatkozóan, hogy az általa választott istenség miként viselte gondját, a *Nyolcvan vers* ezt mondja:⁴⁴

Látomásai a dicsőséges Hevajráról,
Trisamayavyūharājáról,
A hős Lokeśvaráról [Avalokiteśvaráról],
A nemes és tiszteletreméltó Tārāról, stb.,
S a tőlük kapott meghatalmazás által,
Akár álmában, akár ébren,
Rendszeresen hallgatta a mélyreható nézetről
És az együttérzés hatalmas tetteinek gyakorlásáról szóló kiváló tanítást.

2. Ami a guruk leszármazását illeti, két átadási láncról beszélünk: a [hīnayānával és a mahāyānával] közös járműről, és a mahāyānáról. Ez utóbbi szintén kétféle: a Tökéletes jármű és a Mantra jármű. A Tökéletes jármű további két részre oszlik: a nézet átadására és a tettek átadására. Mivel a tettek átadási lánc Maitreyától, illetőleg Mañjughośától ered, a Tökéletes járműnek három átadási lánc van. A Mantra jármű esetében az átadás öt rendszeréről beszélünk.⁴⁵ Ezen felül van még az értekezések átadása, az áldások átadása és a különféle útmutatások átadása. Atīśa valamennyi átadási lánc útmutatásával rendelkezett. A gurukról, akiktől Atīśa közvetlenül kapott tanításokat, Nág-cho a következőket mondja:⁴⁶

A guruk, akikre támaszkodva
Szellemi megvalósításokra jutott:
Śānti-pa és Ser-ling-pa,
Bhadrabodhi és Jñānaśrī.
Különösképpen pedig a Nāgārjunától eredő, nemzedékeken át továbbadott
Mélyreható nézet és hatalmas tettek
Útmutásaival rendelkezett. [11]

Jól ismert, hogy tizenkét szellemi megvalósítást elért guruja volt és rajtuk kívül még sok mestere.

3. Az ismeretek öt fajtájának tökéletes elsajátításáról már szó esett.

Ez a mester tehát helyesen értelmezte a Győzedelmes szándékát.

Ennek a mesternek, aki ilyen képességekkel rendelkezett, megszámlálhatatlan tanítványa volt Indiában, Kasmírban, Oḍḍiyānāban, Nepálban és Tibetben. Közülük említésre méltó kimagasló egyéniségek Indiában a négy nagy tudós: Bi-to-va, Dharmākāramati, Madhyasinha és Kṣitigarbha; az ő tudásuk megegyezett a Nagy Tekintélyével [Atīśáéval]. Bizonyosan közéjük tartozott még Mitraguhya ötödikként; Ngá-riból a két fordító: Rin-cshen-szang-po (Rin-chen-bzang-po) és Nág-cho, valamint a királyi szerzetes, Csáng-cshup-ö; Cángból Gár-ge-va ('Gar-dge-ba) és Gö-khuk-pa-lhe-ce ('Gos-khug-pa-lhas-btsas); Hlo-drákból (lHo-brag) Cshák-pá-thri-cshok (Chag-pa-khri-mchog) és Ge-vá-gyong (dGe-ba-skyong); Khámból Neldzsor-ba-cshen-po (rNal-'byor-ba-chen-po), Gön-pa-va (dGon-pa-ba), She-ráb-dor-dzse (Shes-rab-rdo-rje) és Cshák-dár-tön-pa (Phyag-dar-ston-pa); közép Tibetből hárman, Khu-tön-Dzön-tü-gyung-drung (Khu-ston-brtson-'grus-gyung-drung), Ngo Leg-pe-she-ráb (Ngog-legs-pa'i-shes-rab) és Drom-tön-pa Gyel-ve-dzsung-ne ('Brom-ston-pa-rgyal-ba'i-'byung-gnas).⁴⁷

Közülük az átadás legfőbb hordozója, a guru [Atīśa] tetteinek támogatója, a Tārā által megjövendőlt Drom-tön-pa Gyel-ve-dzsung-ne volt.

Ez volt tehát röviden a szerző nagyszerűsége. Részleteiben a nagy életrajzból ismerhető meg.⁴⁸

JEGYZETEK

Köszönöm Végh Józsefnek, hogy az Atísa fejezet fordítását átnézte. Észrevételeit és kiegészítéseit a szöveg véglegesítésekor figyelembe vettem.

5. *Abhisamayālamkāra-prajñāpāramitopadeśa-śāstra-kārikā* (AA), P5184. A *Prajñāpāramitā-sūtrā*k titkos jelentésének magyarázata, a megvilágosodás ösvényének részletezése.

6. 'Jam-dbyangs-bzhad-pa (mChan: 18.5-6) magyarázata szerint a *Bodhi-patha-pradīpa* Congkhapa művének gyökérszövege, s mivel ennek Atísa a szerzője, értelemszerűen ennek a szövegnek is ő a szerzője. 'Jam-dbyangs-bzhad-pa értelmezésének alapja, hogy Congkhapa a tanítás nagyszerűségének tárgyalásakor a *Bodhi-patha-pradīpa* nagyszerűségéről beszél.

7. Nag-tsho-lo-tsa-ba-tshul-khrims-rgyal-ba (Nák-cho-lo-cá-vá-dzhül-thrim-gyel-vá) 1011-ben született mNga'-ris (Ngá-ri) Gung-thang (Gung-tháng) körzetében, a jelenlegi Ladakhban. Nák-cho sikerrel hívta meg Atíását, elkísérte Tibetbe, majd tanítványaként hosszú éveket töltött vele.

A Nág-cho által írt Atíását dicsőítő rövid vers teljes címe: *Khams gsum chos kyi rgyal po dpal ldan mar me mdzad ye shes la bstod pa'i rab tu byed pa tshigs bcad brgyad cu pa*. Megtalálható a *Yeshes-don-grub-bstan-pa'i-rgyal-mtshan* által összeállított *Legs par bshad pa bka' gdams rin po che'i gsung gi gces btus nor bu'i bang mdzodban (bKa' gdams bces btus)*, 30-39. o. Egy hosszabb életrajz – *Jo bo rje dpal ldan mar me mdzad ye shes kyi rnam thar rgyas pa (rNam thar rgyas pa) (Atísa hosszú életrajza)* – döntően Nág-cho Atísa életéről szóló beszámolóit veszi figyelembe.

Ez, valamint a további Nág-cho *bsTod pa brgyad cu pa* művéből vett idézetek valószínűleg egyetlen kivétellel a *rNam thar rgyas* pában találhatóak (*Jo bo rje dpal ldan mar me mdzad ye shes kyi rnam thar rgyas pa*), és Congkhapa magyarázatai ezekkel közel megegyeznek. Congkhanak a dicsőítő versekből vett következő idézetei is a *rNam thar rgyas* pából valók. A stórfák helye itt (kis eltéréssel): *rNam thar rgyas pa*: 48.8-12 és 49.9-16, ezeket viszont Atísa egyik legkiválóbb indiai tanítványának, Kṣitigarbha panditának (Sa'i-snying-po) tulajdonítja. A *rNam thar rgyas* páról bővebben ld. Eimer 1979. A *bsTod pa brgyad cu* páról bővebben ld. *The Blue Annals* (Roerich: 242) és Eimer 1977: 142-146.

8. Tibetiül a keleti császár: *stong khun*. A *kya-yongs'-dzin A „Lam rim chen mo” fogalmainak rövid magyarázatában* (A-kya: 97.2-4) beszámol arról, hogy ICang-skya-rol-pa'i-rdo-rje (Dzsáng-gya-rol-pe-dor-dzse, 1717-1786) szerint a *stong khun* a kínai *tüng kus*nak felel meg, ahol *tüng* „kelet”-et jelent, a *kus* pedig tiszteleti kifejezése a királynak vagy egy miniszternek. Így Atísa apjának vagyona, stb., jelentheti kelet Kína császáranak vagyonát is. Stein (1961: 70. jegyzet) úgy véli, a *stong khun* talán a kínai „T'ang kiun”, azaz „T'ang fejedelem” átirása. A Tibeti Művek és Okiratok Könyvtárában Tashi Cering egy személyes beszélgetés során a *stong khunt* mint állandósult szókapcsolatot, „legendásan gazdag kínai császár”-ként azonosította.

9. Ba-so-chos-kyi-rgyal-mtshan (mChan: 20.5) szerint Dhanaśrimitra.

10. *rNam thar rgyas pa*: 51.2-51.5.

11. *sGyu rstal*. A *kya-yongs'-dzin* (A-kya: 98.1-2) közli a hatvannégy művészetet, amely véleménye szerint a *Mahā-vibhāṣā*ból, az ortodox *sarvāstivāda* *Abhidharma* rövid kézikönyvéből eredeztethető. Ez a felsorolás a *Bod rgya tshig mdzod chen moban* (Tibeti-kínai szótár, Népi kiadó vállalat 1984) is megtalálható. Közülük harminc különféle szakértelem (*bzo*), például irodalmi alkotás, asztrológia, harcművészet, lovaglás, állatidomítás, sportolás; tizennyolc zenével (*rol mo'i bye brang*), elsődlegesen hangszerekkel, valamint énekléssel, kézzel és lábbal működtetett kísérel-

tekkel kapcsolatos; hét intonáció (*glu sbyangs kyi nges pa*), azaz állatok és madarak érzelmeit kifejező hangok; kilenc kedélyállapotokat tükröző tánc (*gar gyi cha byad*), melyek a testtel (indulatosságot, bátorságot), a beszéddel és a tudattal (együttérzést, békességet) kifejezhető gesztusokat jelenítenek meg. Ganguly (1962) mindezeket az indiai hagyomány szemszögéből írja le.

12. *rNam thar rgyas pa*: 35-45 részletezi Atīśa tanulmányait.

13. Kṛṣṇagiri vagy Kālaśīlā (Chattopadhyaya 1981: 73); valószínűbb a Kālaśīlā, amit Roerich is közöl (1979: 242). B. C. Law megítélése szerint egyike a Rājagrha melletti hét híres hegynek. A Congkhapa által ebben a bekezdésben előadottak megtalálhatók: *rNam thar rgyas pa*: 51.5-10 és 33.16-34.7.

14. A mantra szekér (*gsang sngags kyi theg pa*), vagy más néven vadzsra szekér (*rdo rje theg pa*) a tantrikus szövegek, a tantrák, illetőleg a tantra osztályok (*rgyud sde*) tanításainak gyakorlása.

15. Valamennyi szöveg *ḍākimāt*, az indiai *ḍākinī* szó változatát említi, amit a tibetiek betű szerinti átírás helyett *mkha' 'gro mának*, „égen járó”-nak fordítanak.

16. (A-kyá: 101.5). Ez az Előkészület ösvényének négy szintje közül a harmadiknak, a türelem szint megvalósításának felel meg. A megvalósításnak öt buddhista ösvénye vagy szintje van: a Felhalmozás, az Előkészület, a Látás, a Meditálás és a Többet nem tanulás.

17. *rNam thar rgyas pa*: 61.12. Ennek, valamint a következő bekezdésnek a szövege a *rNam thar rgyas pa*: 60.3-62.6-ban található. A Congkhapa által idézett második sor végén *rab tu grags* áll, a *rNam thar rgyas pāban grags pa yin* olvasható. A két jelentés megegyezik.

18. Ez a név egy eltérő kiejtése; a másodlagos irodalomban előforduló szokásos formája: Odantapuri. Chattopadhyaya (1981: 119-120) úgy véli Odantapuri pontos helye nem állapítható meg. Mindamellettt idézi dGe-dün-chos-pelt, aki észak Nālandába helyezi, Patna és Rājgir közé. Sukumar Dutt (1962: 344-346) szerint Odantapurit a Pāla dinasztia alapítója, Gopāla építtette a nyolcadik század közepén, hat mérföldre Nālandától, 1198-ban pedig földig lerombolták. Ld. még Ngag-dbang-rab-brtan (mChan: 23.2-6).

19. A *sarvāstivāda* buddhizmus nagy rendszerét a *vaibhāṣikák* használták. Három kínai fordítása maradt fenn, tibeti fordítás nem készült róla. (Dessein and Cox 1998).

20. Ngag-dbang-rab-brtan (mChan: 23.6) *sarvāstivāda*ként (*gzhi thams cad yod par smra ba*), *mahāsaṃghikaként* (*phal chen po*), *shāwīraként* (*gnas brtan pa*) és *saṃmitiyaként* (*manng pos bkur ba*) azonosítja.

21. Ezek: tanító beszédek (*mdo sde, sūtra*), fegyelmi előírások (*dul ba, vinaya*), és ismeretek (*mngon pa, abhidharma*).

22. A három becses képzés: az erkölcs-, az összpontosítás-, és a bölcsesség képzés. A „tanítások felismerése” tibetiül: *rtogs pa'i bstan pa*.

23. Ez a cím Congkhapa szövegének nem pontos megfelelője, de megtalálható a szöveget összefoglaló különálló felsorolásban a *Byang chub lam rim chen mo'i sa bcaāben*, valamint 'Jam-dbyangs-bzhad-pánál és másoknál, mChan (*Négy egymásba szőtt szövegmagyarázat*): 24.5. A fordítást igazolja a „b. Miként rendelkezett Atīśa az összpontosítás képzettségével” és a „c. Miként rendelkezett Atīśa a bölcsesség képzettségével” szakaszok hasonlósága.

24. *rNam thar rgyas pa*: 94.15-18.

25. Ez arra vonatkozik, hogy a szerzetesek fogadalomvétele a *śrāvaka* szekérnek megfelelően történik, és nem arra, hogy Atīśa *hīmayāna* motivációval rendelkező *śrāvaka* volt.

26. *rNam thar rgyas pa*: 95.9-12.

16 A megvilágosodáshoz vezető fokozatos ösvény részletes kifejtése

27. Sauvarṇadvīpa vagy Suvarṇadvīpiya („a szumátrai”). Még Dharmakīrtiśri és Maitripāda nevéken is ismert (*rNam thar rgyas pa*: 26.1 és 26.5).

28. *rNam thar rgyas pa*: 87.2-3.

29. A „Győzedelmesek gyermekei” (*rgyal sgras*) alatt a bódhiszattvák értendők.

30. *rNam thar rgyas pa*: 95.16-96.1.

31. „Istenségként láttad magad” jelentése, hogy Atīśa az istenség jógát gyakorolta.

32. Avadhūṭīpa Atīśa egyik díszítő jelzője. Jelentése: „aki elmélyedt a központi csatornába olvadás gyakorlásában”.

33. *rNam thar rgyas pa*: 96.17-97.1.

34. A három fogadalom: a *śrāvaka*, a bódhiszattva, és a tantrikus fogadalom.

35. A „magas szintű életvitel cselekedetei” kifejezés (*rig pa brtul zhugs*) Locső Rimposcétől származik, és a magasabb tantra gyakorlójának viselkedésére utal, amely nagymértékben eltér a közönséges emberétől, netán úgy tűnhet, mintha eszeveszett lenne.

36. *rNam thar rgyas pa*: 40.13-16. Az utolsó négy sort a 21.7-8 is idézi.

37. Uo.: 92.13-93.1. Roerich (1979: 43) annak bizonyítására idézi ezt a verset, hogy Indiában már Atīśa idején milyen mértékben csorbult a buddhizmus.

38. Ld. 20. jegyzetet.

39. Ngag-dbang-rab-brtan (*mChan*: 28.5) e négyet szerzetesekként, apácákként, valamint férfi- és nő laikus gyakorlókként azonosítja.

40. Ye-shes-'od (Je-she-ő) a tizedik század végétől a tizenegyedik század elejéig, Byang-chub-'od (Csáng-csup-ő) pedig a tizenegyedik század elejétől a közepéig élt; mindkettő Nyugat-Tibet királya volt.

41. brGya-brtson-'grus-seng-ge 1041-ben, útban Atīśával Tibet felé, meghalt.

42. Ngag-dbang-rab-brtan (*mChan*: 28.5) megemlíti, hogy Atīśa Tibetben tartózkodásának időtartamára vonatkozóan két hagyomány létezik. Az egyik azt állítja, hogy tizenegy évet töltött ott, a másik szerint – melyet Congkhapa is elfogad – tizenhét évig élt Tibetben. Mindkettő egyetért abban, hogy hetvenhárom éves korában halt meg. Atīśa Tibetbe utazásának és ott tartózkodásának időrendjét ld. Chattopadhyaya (1981: 307-366).

43. E szerint tanult embernek azt nevezzük, aki mesterfokra jutott az ismeretek öt témakörében: a buddhista (*nang rig pa*) és a nem buddhista (*phyu'i rig pa*) ismeretek, a nyelvtan és a logika (*sgra gtan tshigs*), a művészetek (*bzo*), valamint a gyógyászat (*gso ba*) területén. Máshol ugyanezek buddhista ismeretelméletként, nyelvtanként, logikaként, művészetekként és gyógyászatként szerepelnek.

44. *rNam thar rgyas pa*: 4.4-8. „A nemes és tiszteletreméltó Tārāról, stb.” sorban valószínűleg másolási hiba folytán kimaradt valami. E vers magyarázatában a *rNam thar rgyas pa* felsorolja Atīśa hat fő istenségeként (*thugs dam gyi gtso bo*) Tārāt (Jo-mo sGrol ma), Avalokiteśvarát ('Phags-pa sPyan-ras-gzigs), Acalát (Mi-g.yo-ba), Trisamayavyūharáját (Dam-tshig-gsum-bkod-pa'i-rgyal-po), Cakrasaṃvarát (bDe-mchog-'khor-lo) és Hevajrát (dPal dGyes-pa-rdo-rje).

45. 'Jam-dbyangs-bzhad-pa (*mChan*: 32.2) a tantra öt átadási láncát (*sngags mtha' dag gi brgyud pa*) sorolja fel: a Guhyasamaja átadást, az anya tantrák átadását, a Cselekvés- és a Jóga (*kriyā* és *yoga*) átadást, valamint a Yamāri átadást (gShin-rje-gshed). A-kyā felsorolásában (A-kyā: 106.2-3) az első a titkos tantra átadás (*gsang sngags mtha' dag gi brgyud pa*), a negyedikhez pedig a

Cselekvés- és a Jóga tantrákkal együtt hozzáveszi a Véghezvitel tantrát (*bya spyod dang rnal 'byor rgyud kyi brgyud pa*); forrásként a *rNam thar chen mot* (Nagy életrajz) adja meg, amely talán a *mChims-thams-cad-mkhyen-pa* (Csim-tám-dzse-kjen-pa) vagy a *rNam thar rgyas pa* által készített *Jo bo rin po che rje dpal ldan a ti sha'i rnam thar rgyas pa yongs grags* (Hírneves életrajz). Ugyanez az információ megtalálható a *rNam thar rgyas pa*: 7.11-14-ben.

46. Az idézet helye: *rNam thar rgyas pa*: 21.17-22.2. Az előző bekezdés a *rNam thar rgyas pa* 6-21 tömörítése. A következő három bekezdéssel megegyező részek megtalálhatók a *rNam thar rgyas pa*: 6.3 és köv. lapokon, illetőleg a 28.16 és köv. lapokon, valamint 225.1-226.8. helyeken.

47. E személyek közül többnek a rövid életrajzát ld. Tshe-mchog-gling-Ye-shes-rgyal-mtshan (Je-she-gyen-cen, 1713-1793): *Byang chub lam gyi rim pa'i bla ma brgyud pa'i rnam par thar pa* (*A lam-rim tanok tanítóinak élete*), 1. köt. 359-385. o. Az idézett műből hiányzó ismert évszámok: Rin-chen-bzang-po (958-1055); rNal-'byor-ba-chen-po (1015-1077); dGon-pa-ba (1016-1082); Khu-ston-brtson-'grus-g.yung-drung (1011-1075); 'Brom-ston-pa-rgyal-ba'i-'byung-gnas (1005-1064).

48. *rNam thar gyi yi ge chen mo rnam*s. Atiśának ezen a címen életrajzáról nem tudunk. Talán a Congkhapa idején használt életrajzokra vonatkozik, beleértve a *rNam thar rgyas pát* és a *rNam thar rgyas pa yongs gragsot* (ld. 45. számú jegyzetet).

